

10. Uvarova, O. O. (2018). Prava zhinok ta henderna rivnist : navch. posib. Kyiv [in Ukrainian].
11. Borshch, K. K., Liashko, M. M. (2017). Henderni stereotypy yak sotsialna problema suchasnykh zhinok. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya : Pedagogika. Sotsialna robota - Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work, 1*, 31-34 [in Ukrainian].
12. Lub, M. L. (2020). Henderni stereotypy u profesiinii diialnosti v Ukraini. *Henderna konstruktivna sotsiumu: istoriia i suchasnist - Gender construction of society: history and modernity*, 118-124 [in Ukrainian].
13. Petrova, A. V. (2018). Suchasni doslidzhennia henderolohii: zistavlennia poniat «hendernyi stereotyp» i «linhvokulturnyi typazh». *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya "filolohichni nauky" movoznavstvo - Scientific Bulletin of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. Series "philological sciences", linguistics, 10*, 95-98 [in Ukrainian].
14. Mahdiuk, L. (2011). Henderni stereotypy. Vplyv hendernykh stereotypiv na predstavlennia zhinok i cholovikiv na rynku pratsi. *Marketynh v Ukraini - Marketing in Ukraine, 5-6*, 7-10 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 18.05.2023

УДК 342.951

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-14-243-246

Сокуренко Олена Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
email: olena7842@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8169-3720>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

У статті досліджено організаційно-правові засади та проблеми реалізації пенсійної реформи. Зазначено, що в Україні функціонують два з трьох рівнів пенсійної системи. Перший рівень є солідарною системою в рамках якої працівники щомісячно сплачують 22% ЄСВ. Другий рівень, який ще не був впроваджений в Україні, передбачає обов'язкову накопичувальну систему. Третій рівень - добровільно-накопичувальна пенсійна система, яка введена в Україну з 2005 року.

Наголошено, що починаючи з 2021 року, пенсійний вік для жінок збільшився, що прирівняло вік та правила виходу на пенсію за віком для чоловіків і жінок. Це також призвело до рівного стажу для обох статей, необхідних для отримання пенсії.

Акцентовано увагу, що в Україні Верховна Рада зареєструвала законопроект про впровадження обов'язкової системи накопичувального пенсійного забезпечення, згідно з запропонованим проектом, усі працюючі особи будуть зобов'язані брати участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення до досягнення ними 55-річного віку. Крім того, зобов'язання роботодавців будуть сплачувати обов'язкові пенсійні внески за своїх найманих працівників.

Висловлено підтримку щодо реформування в галузі пенсійного забезпечення і відкладати реформу далі неможливо, але її введення має бути продуманим і планомірним.

Ключові слова: організаційно-правові засади, реалізація, пенсійна реформа, заробітна плата, пенсійні виплати, накопичувальне пенсійне забезпечення, індексація пенсії.

Sokurenko O. ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES AND PROBLEMS OF PENSION REFORM IMPLEMENTATION

The article examines certain organizational and legal principles and problems of pension reform implementation. It is noted that two out of three levels of the pension system operate in Ukraine. The first level is a solidarity system in which employees pay 22% of the social insurance monthly. The second level, which has not yet been implemented in Ukraine, provides for a mandatory savings system. The third level is the voluntary accumulative pension system, which was introduced in Ukraine in 2005.

It was emphasized that starting from 2021, the retirement age for women increased, which equalized the age and retirement age rules for men and women. It also resulted in equal length of service for both sexes required to receive a pension.

Attention is drawn to the fact that in Ukraine the Verkhovna Rada has registered a draft law on the introduction of a mandatory accumulated pension system, according to the proposed project, all working people will be required to participate in the accumulated pension system until they reach the age of 55. In addition, employers will be obliged to pay mandatory pension contributions for their employees.

Support has been expressed for the reform in the field of pension provision and it is impossible to postpone the reform further, but its introduction must be thought out and planned.

Key words: organizational and legal principles, implementation, pension reform, wages, pension payments,

accumulative pension provision, pension indexation.

Постановка проблеми. У нашій країні наразі проводиться поступове впровадження широкомасштабної реформи пенсійної системи. Щоб здійснити цю реформу відповідно до світових стандартів, необхідно вирішити деякі проблеми, зокрема значного зростання заробітної плати та інших доходів населення. Ці проблеми взаємопов'язані і розв'язуються комплексно. Головною метою реформи є забезпечення справедливості при визначенні пенсійних виплат, як сьогодні, так і в майбутньому. Впровадження європейських стандартів у роботу Пенсійного фонду України є одним з основних напрямів реформування. Застосування сучасних інформаційних та управлінських технологій, а також встановлення єдиної системи стандартів у пенсійному забезпеченні спрямовані на забезпечення зручності, якості та ефективності обслуговування громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем адміністративно-правового механізму пенсійного реформування приділено увагу в працях вчених-правників як: В. Андрієва, Н.Болотіної, С. Вавженчука, В. Венедіктова, С. Венедіктова, С. Вишневецької, Ю. Гришина, І. Жигалкіна, І.Зуб, Т. Занфірової, М. Іншина, С. Кобернюка, В. Костюка, Н. Мельничука, А. Новикової, О. Обушенка, П.Пилипенка, С. Попова, О. Тищенко, І. Ткача, В. Щербина, І. Чапко та ін.

Метою статті є аналіз організаційно-правових засад реалізації пенсійної реформи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день в Україні вперше виникла ситуація, коли громадяни віком до одного року становлять менший відсоток від усього населення, ніж будь-яка інша вікова група. Наша країна також має один з найнижчих показників народжуваності у світі. Вже зараз українському Пенсійному фонду сплачують внески за 13 мільйонів осіб, тоді як кількість пенсіонерів становить 11,2 мільйона. За 30 років через демографічні тенденції ця ситуація лише погіршиться [1]. Тому державна політика щодо пенсійного забезпечення потребує удосконалення. Це означає продовження проведення пенсійної реформи, яка включає комплекс заходів, спрямованих на поліпшення структури та механізму функціонування державної політики щодо пенсійного забезпечення.

Більшість країн світу мають пенсійну систему, яка складається з двох компонентів: державного (солідарного) та індивідуального накопичувального. На практиці індивідуальний склад становить основну частину пенсійних виплат, тоді як державний компонент гарантує мінімальний рівень, встановлений державою. Проте в усіх країнах із солідарною пенсійною системою виникає спільна проблема: з плином часу кількість пенсіонерів перевищує кількість працюючих людей, а ресурсів на виплату пенсій стає недостатньо, або витрати з державного бюджету зростають [2].

Пенсійна реформа відрізняється від багатьох інших за тим, що вона не є прямими вимогами Міжнародного валютного фонду. Проте, в будь-якому випадку, уряд буде змушений здійснити цю реформу, адже наразі Пенсійний фонд, не позбавлений проблем, зокрема недостатності коштів і відповідно постає питання щодо більшого фінансування з державного бюджету. Це означає, що на певному етапі пенсії в Україні можуть помітно зменшитися, або ж додатково зрости податки на них. Обидві ситуації можуть спричинити фінансову кризу та викликати масові протести, як стверджують деякі експерти [3].

Метод реформи пенсійного забезпечення, який пропонується відповідними міністерствами та комітетом Верховної Ради, є забезпечення майбутніх пенсіонерів гідним рівнем життя. Однак громадяни також повинні розуміти, що їх поточні «білі зарплати» та відрахування з них на майбутнє є своїм родом страховкою від економічних труднощів при досягненні пенсійного віку.

Система накопичувальних пенсій не представляє собою новизни або унікальності, після чого у світовій практиці існує багато прикладів такого методу забезпечення людей у похилому віці.

На сьогоднішній день в Україні функціонують два з трьох рівнів пенсійної системи. Перший рівень є солідарною системою (поточною), в рамках якої працівники щомісячно сплачують 22% ЄСВ (єдиного соціального внеску). Другий рівень, який ще не був впроваджений в Україні, передбачає обов'язкову накопичувальну систему. Третій рівень - добровільно-накопичувальна пенсійна система, яка введена в Україну з 2005 року [4]. У цьому 2023 році планується введення накопичувальної системи.

Більшість людей в Україні отримують пенсію за солідарною системою, це пов'язано з тим, що накопичувальна система ще не функціонує повністю, а приватне пенсійне забезпечення не є дуже популярним. Проте, будь-хто, хто здатен сплачувати пенсійні внески на рахунок фонду (зазвичай, кілька відсотків від доходу), може бути приєднаний до цього рівня [5].

Починаючи з 2021 року, пенсійний вік для жінок збільшився до 60 років, що прирівняло вік та правила виходу на пенсію за віком для чоловіків і жінок. Це також призвело до рівного стажу для обох статей, необхідних для отримання пенсії [5].

Згідно із законом, щороку поетапно збільшуються вимоги щодо нарахування страхового стажу для отримання пенсії, і це встановлюється наступним чином:

- Для отримання пенсії у віці 60 років потрібно мати не менше 30 років стажу (у 2022 році цей показник становив 29 років).
- Для отримання пенсії у віці 63 років необхідний вік від 20 до 30 років (у 2022 році - від 19 до 29 років).

- Для отримання пенсії у віці 65 років потрібна мати вік від 15 до 20 років (у 2022 році - від 15 до 19 років).

В даний час уряд спільно з народними депутатами активно працює над значною реформою пенсійної системи. Основним засобом цієї реформи є впровадження системи обов'язкового пенсійного накопичення, що передбачає створення власних пенсійних накопичувальних рахунків для громадян України. Розробка нового підходу до забезпечення пенсійної системи є однією з головних завдань уряду на 2023 рік [6].

Починаючи з 1 березня, в Україні розпочалася індексація пенсій, що призвело до зростання пенсій на 20%. Це позначилося на 10,5 мільйонів пенсіонерів. Пенсіонерам, які свого часу працювали у силових структурах, також було підвищено пенсійні виплати. Безумовно, слід зазначити, що збільшилися і пенсійні виплати які були нараховані громадянам у 2020-2022 році. Зважаючи на обмежені ресурси держави в умовах війни, фінансування національної оборони залишається першочерговим завданням. У зв'язку з цим було прийнято рішення, відповідно до якого максимальне підвищення пенсії становить 1500 гривень. У той же час, навіть якщо розрахункова сума індексації є меншою, обов'язкове мінімальне підвищення всеодно становить 100 гривень [6].

На даному етапі в Україні Верховна Рада зареєструвала законопроект про впровадження обов'язкової системи накопичувального пенсійного забезпечення. Законопроект під назвою «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» (№9212) опубліковано на сайті парламенту [7].

За змістом пояснювальної записки цей проект розроблено з метою перетворення пенсійної системи громадян України шляхом запровадження обов'язкової нараховувальної системи. Ця система надає можливість громадянам забезпечити додаткові особливості нараховування на пенсію [7].

У поточному проекті закону, який в даний час переходить на етапі доопрацювання з великою кількістю доступних сторінок, вимагається, що роботодавці та держава будуть вимагати зовнішні на рівних умовах. Це не призведе до зростання податкового навантаження. Навпаки, на першому етапі держава бере на себе шлях до основного напрямку, враховуючи відповідальність за впровадження накопичувальної системи. Внески будуть використовуватися за рахунок зменшення відповідного податкового навантаження на фонд оплати праці. Громадяни мають можливість добровільно брати участь у цій накопичувальній системі, що сприяє збільшенню коефіцієнта заміщення [8].

Таким чином, основною компенсацією накопичувальної пенсійної системи є збільшення пенсійного доходу кожного окремого громадянина, який сплачує внески. Завдяки цій системі, окрім солідарної пенсії, яка буде гарантована незалежно від участі в накопичувальній системі, додаткова частина пенсії, що сплачується з нараховування, має стати доплатою до загального пенсійного доходу.

Більше того, чим більшу суму внесків роботодавць, держава і сам громадянин будуть сплачувати до накопичувальної системи, тим більша персональна вигода допоможе кожному громадянину досягти пенсійного віку. У солідарній системі витрати, які сьогодні сплачуються у вигляді внесків, розподіляються серед усіх пенсіонерів, які отримують пенсії. Проте, у накопичувальній системі особа накопичує власні внески, і ці кошти доступні тільки самій людині, інші не можуть їх отримати [8].

Згідно з запропонованим проектом, усі працюючі особи будуть зобов'язані брати участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення до досягнення ними 55-річного віку. Крім того, зобов'язання роботодавців будуть сплачувати обов'язкові пенсійні внески за своїх найманих працівників. Відсоток внесків, сплачуваних роботодавцями, буде зростати з часом: 1% у 2023 році, 1,5% у 2024 році та 2% у 2025 році, обчислюючись від розміру заробітної плати працівникам. Держава буде також співфінансувати ці внески на рівних умовах за рахунок коштів державного бюджету України [7].

Основні проблеми, пов'язані з пенсійною реформою в Україні, включають дефіцит бюджету Пенсійного фонду, спостерігається значно помітний розрив між пенсійними виплатами і заробітною платою, низька зацікавленість населення до участі у формуванні власних пенсійних нараховувань. Безперечно впливають певні проблеми економічного характеру, в тому числі і військовий стан. Наступною проблемою є ухилення платників податків від сплати страхових внесків шляхом отримання тіньової заробітної плати, а також збільшення непрацездатного населення.

Вжиття заходів, таких як підвищення пенсійного віку, може сприяти частковому переодоленню дефіциту фонду, зменшенню навантаження на платників внеску та забезпеченню рівноправності трудових та пенсійних прав громадян, незалежних від статі.

Проведений аналіз статистичних даних вказує на неприпустимість підвищення пенсійного віку в Україні, адже на сьогоднішній день основні втрати тривалості життя в Україні спостерігаються саме в працездатний віковий період, що призводить до того, що більша частина населення не досягає пенсійного віку.

Пенсійна система не може працювати незалежно від інших аспектів суспільного життя, адже вона піддається впливу кожної.

Дія воєнного стану в нашій державі осолово впливає на пенсійне реформування та взагалі пенсійне забезпечення, адже наразі частина територій України є окупованою, підприємства, які діяли на цих територіях втрачені, що призводить до зменшення надходжень у Пенсійний фонд. Населення на окупованих територіях продовжує отримувати пенсійне забезпечення, хоча їх внески не надходять безпосередньо до

нашої держави.

Іншими словами, працездатне населення країни продовжує фінансувати пенсії громадян, які проживають на окупованих територіях, тоді як Україна має значні витрати на ресурсне забезпечення армії. Такий стан речей, відповідно впливає на фінансування, а саме його збільшення і стосується усіх сфер суспільного життя. У світлі фінансово-економічних та воєнних проблем України, ми схильні думати, що значне підвищення рівня пенсійного забезпечення населення в найближчому майбутньому є проблематичним.

Висновки. Дослідивши деякі аспекти організаційно-правових засад та проблем реалізації пенсійної реформи, ми висловлюємо підтримку щодо реформування в галузі пенсійного забезпечення як необхідного заходу. Але в той же час, на сьогоднішній день, у нашій державі не має міцної та стабільної економіки і держава не виконує у повній мірі функції гарантування безпеки вкладів. Відповідно, Пенсійний Фонд виконує цілісний спектр правових засобів, створюючи певний механізм регулювання, але цього не достатньо і відкладати реформу далі неможливо, але її введення має бути продуманим і планомірним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Міністр соцполітики: «У нас є п'ять пріоритетних програм допомоги людям у період пандемії та карантину». URL: <https://mind.ua/publications/20213327-ministr-socpolitiki-u-nas-e-p-yat-prioritetnih-program-dopomogi-lyudyam-u-period-pandemiyi-ta-karanti>
2. Гідне пенсійне забезпечення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma>
3. Пенсійна пастка: для реформи бракує коштів – експерти. URL: <https://cutt.ly/HwyFGMrh>
4. Міністерка соціальної політики Марина Лазебна: про пенсійну реформу і запровадження накопичувальної системи. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20328.html>
5. Пенсійне забезпечення: які види пенсії можна оформити. URL: <https://kosht.media/pensiyne-zabezpechennia-iaki-vydy-pensii-mozhna-oformyty/>
6. Шмигаль назвав одне з ключових завдань уряду на 2023 рік: стосується пенсій. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/shmigal-nazvav-odne-z-klyuchovih-zavdan-uryadu-na-2023-rik-stosuyetsya-pensiy-12162777.html>
7. До Ради внесли законопроект про накопичувальну пенсію: що він передбачає. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-vr-zareyestruvali-zakonoproekt-pro-nakopichivalne-pensiyne-zabezpechennya-shcho-vin-peredbachaye-1222423.html>
8. Накопичувальні пенсії: у Мінсоцполітики розповіли, що передбачає пенсійна реформа. URL: <https://suspilne.media/356294-nakopichivalni-pensii-u-minsocpolitiki-rozpovili-so-peredbachae-pensijna-reforma/>

REFERENCES:

1. Ministr sotsopolityky. «U nas ye piat priorytetnykh prohram dopomohy liudiam u period pandemii ta karantynu». (2020). [Minister of Social Policy. "We have five priority programs to help people during the pandemic and quarantine". *Mind*. Retrieved from: <https://mind.ua/publications/20213327-ministr-socpolitiki-u-nas-e-p-yat-prioritetnih-program-dopomogi-lyudyam-u-period-pandemiyi-ta-karanti> [in Ukrainian].
2. Hidne pensiiine zabezpechennia. (2020). [A decent pension]. *Uriadovi portal*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma> [in Ukrainian].
3. Pensiina pastka: dlia reformy brakuie koshtiv – eksperty. (2021). [Pension trap: lack of funds for the reform - experts]. *Radio Svoboda*. Retrieved from: <https://cutt.ly/HwyFGMrh> [in Ukrainian].
4. Ministerka sotsialnoi polityky Maryna Lazebna: pro pensiiinu reformu i zaprovadzhenia nakopychivalnoi systemy. (2021). [Minister of Social Policy Maryna Lazebna: about the pension reform and introduction of the accumulation system]. *Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy*. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/news/20328.html> [in Ukrainian].
5. Pensiine zabezpechennia: yaki vydy pensii mozhna oformyty. (2023). [Pension security: what types of pension can be issued]. *KOSHt*. Retrieved from: <https://kosht.media/pensiyne-zabezpechennia-iaki-vydy-pensii-mozhna-oformyty/> [in Ukrainian].
6. Shmyhal nazvav odne z kliuchovykh zavdan uriadu na 2023 rik: stosuietsia pensii. (2023). [Shmyhal named one of the governments key tasks for 2023: it concerns pensions]. *UNIAN*. Retrieved from: <https://www.unian.ua/economics/finance/shmigal-nazvav-odne-z-klyuchovih-zavdan-uryadu-na-2023-rik-stosuyetsya-pensiy-12162777.html> [in Ukrainian].
7. Do Rady vnesly zakonoproekt pro nakopychivalnu pensiiu: shcho vin peredbachaie. (2023). [The draft law on accumulative pension was submitted to the Council: what does it provide]. *UNIAN*. Retrieved from: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-vr-zareyestruvali-zakonoproekt-pro-nakopichivalne-pensiyne-zabezpechennya-shcho-vin-peredbachaye-1222423.html> [in Ukrainian].
8. Nakopychivalni pensii: u Minsotsopolityky rozpovily, shcho peredbachaie pensiiina reforma. (2023). [Accumulated pensions: the Ministry of Social Policy explained what the pension reform entails]. *SUSPILNE NOVYNY*. Retrieved from: <https://suspilne.media/356294-nakopichivalni-pensii-u-minsocpolitiki-rozpovili-so-peredbachae-pensijna-reforma/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 18.05.2023